

13 Upprättelse och försoning

13.1 Intervjupersonernas tankar om upprättelse och försoning

I intervjuerna har frågan om intervjupersonernas syn på upprättelse och försoning ställts. Ofta har frågan fungerat som en slags avslutning eller sammanfattning av intervjun. Det finns också intervju-personer som säger att de inte kommer på något eller inte har något behov av upprättelse och försoning.

En vanlig åsikt är att det viktigaste är att något liknande inte får hända igen. Beroende på vad olika personer varit med om kan det variera vad det är som inte ska hända igen. Ofta är det fråga om kränkningar och övergrepp i skola eller på arbetsstuga. För att det inte ska upprepas efterfrågar de flesta kunskapsspridning, att människor får lära sig om historien t.ex. i skolan.

Det allra mest återkommande temat som intervjupersonerna nämner är synliggörande.¹ Det handlar om synliggörande av och kunskapsspridning om minoriteten, dess kultur och språket meänkieli eller synliggörande av historien. Några nämner att det som hänt ska synliggöras för att inte hända igen.²

Nedan beskrivs de olika tematiska områden som kommer fram i intervjuerna som svar på frågorna om hur intervjupersonerna ser på upprättelse och försoning och hur en ursäkt eller gottgörelse skulle kunna se ut.

---

¹ Intervju 8, 22, 23, 24, 26, 29, 30, 32, 38, 41, 42, 46, 47, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 61, 62, 71, 72, 74, 77, 81, 82, 85, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 104, 106, 111, 112, 118, 122, 123, 127, 130, 133, 142, 146, 149, 150, 154, 158, 159.

² Intervju 31, 55, 63, 67, 115, 152, 155.

13.1.1 Offentlig ursäkt eller något annat slags erkännande

En uttrycklig fråga har ställts till intervjupersonerna om hur de ser på en offentlig ursäkt. Det gör att just den typen av upprättelse berörs i de allra flesta intervjuer oavsett om intervjupersonen känner starkt för en ursäkt eller inte. Att det är många som uttryckt att de är positiva till en ursäkt betyder inte nödvändigtvis att detta skulle vara en av de viktigaste åtgärderna utan kan alltså handla om att det är en möjlig åtgärd som förts på tal genom den uttryckliga frågan.

Många vill ha en ursäkt som en del av en upprättelse, till exempel att staten ska ”säga vad som skett och redogöra för konsekvenser av det”³ eller ”visa att staten förstår att många barn for illa på ett sätt som aldrig skulle accepteras i dag och be om ursäkt”⁴.

Många kopplar en ursäkt till ansvarstagande. De vill att staten på olika sätt erkänner att fel har begåtts och/eller att staten som aktör har haft ett ansvar. Det kan handla om att staten ska ”erkänna de fel som begåtts av tidigare generationer, till exempel vid arbetsstugorna”⁵ eller att staten ”erkänner sin skuld för rasbiologiska undersökningar”⁶.

Flera säger uttryckligen att de inte vill ha en ursäkt. Några personer uttrycker att det är för sent, bl.a. eftersom de som utsattes eller de som var ansvariga har gått bort.⁷ Det finns också några personer som är osäkra på om de vill ha en ursäkt. Det kan bero på att man inte upplever sig kränkt eller inte utsatts personligen.

Flera ser en risk för att en eventuell ursäkt skulle ta bort fokus från de åtgärder som behövs framöver. ”Det viktiga är vad som görs framåt”⁸ och ”en ursäkt räcker inte”⁹ är några kommentarer från intervjupersoner. Det är alltså sällan ursikten i sig som är det viktiga utan vilka åtgärder som staten vidtar i samband med en eventuell ursäkt. ”Staten ska *ta lärdom* av kränkningar i arbetsstugor” (kommissionens kursivering) är ett exempel.¹⁰

---

³ Intervju 108.

⁴ Intervju 113.

⁵ Intervju 101.

⁶ Intervju 90, se även intervju 13, 18, 32, 38, 52, 53, 77, 90, 91, 99, 108.

⁷ Intervju 6, 28, 29, 54, 59, 60, 65, 76, 86, 102, 107, 146, 157.

⁸ Intervju 132.

⁹ Intervju 129.

¹⁰ Intervju 115, se även intervju 34, 61, 71, 82, 87, 97, 107.

13.1.2 Olika slags satsningar för att meänkieli ska överleva

Användning av språket i vardagslivet

Det är många som menar att det är viktigt att meänkieli ska leva vidare. För det krävs möjligheter att använda språket praktiskt, i skolan och i andra miljöer. Det räcker inte att det finns en rätt att läsa meänkieli utan det efterfrågas att språket används i ett sammanhang, till exempel inom andra skolämnen. Ett bra exempel för att hålla språket vid liv som nämns är minoritetsförskolor där all verksamhet sker på meänkieli.¹¹

Mer litteratur, läromedel och språkliga mötesplatser

Det behövs mer litteratur på meänkieli, så som läromedel utifrån olika nivåer av kunskaper i språket och även barnböcker.¹² Intervjupersonerna nämner också andra slags resurser, till exempel språkliga mötesplatser, så som ett språkcentrum eller språkcafé.¹³ Några intervjupersoner föreslår någon slags språk-app. för att tillgängliggöra språkstudier för yngre personer.¹⁴

Meänkieli genom hela utbildningskedjan

Flera uttrycker att kommuner, skolor eller bibliotek som har uppdrag om att främja meänkieli inte fullföljer uppdraget. En person tror att det beror på bristande kompetens och ekonomi och menar att staten bör göra det ”mer tvingande” att följa uppdragen.¹⁵ Det behövs struktur och samverkan mellan olika utbildningsnivåer och myndigheter i dessa frågor. Det måste finnas möjlighet att läsa meänkieli genom hela utbildningskedjan.¹⁶

Det finns de som försökt eller försöker lära sig meänkieli i vuxen ålder, exempelvis via högskolekurser. En kvinna född på 1940-talet menar att det behöver finnas kurser som är på långsammare takt än halvfart för att möjliggöra detta. Andra incitament för att lära sig

¹¹ Intervju 114, se även intervju 13, 14, 23, 26, 33, 62, 64, 66, 69, 74, 79, 82, 85, 86, 92.

¹² Intervju 13, 26, 33, 55, 62, 64, 66, 69, 95, 136, 147, 155.

¹³ Intervju 14, 99, 111, 121, 132.

¹⁴ Intervju 69, 98.

¹⁵ Intervju 137, se även intervju 13, 33, 46, 69, 74, 108, 109, 117.

¹⁶ Intervju 86, 114, 141 och 150.

meänkieli som nämns av samma person är förmåner till doktorander som vill forska i språket.¹⁷ En annan kvinna född på 1970-talet säger att det bör vara ett ”plus” när man söker jobb, exempelvis genom att det ger en högre lön.¹⁸

Rättigheter men bristande möjligheter i grundskolans språkundervisning

Även om det finns lagstadgade rättigheter till undervisning i minoritetsspråk i dag vittnar många om hinder. Detta lyfts inte bara fram som svar på frågan om upprättelse och försoning utan framkommer även apropå andra frågor i intervjuerna.

Det som framkommer är främst bristande resurser och att det saknas lärare, läromedel och undervisningstimmar. En kvinna född på 1980-talet berättar att hennes barn bara har haft två till tre lektioner på en hel termin. Hon är själv lärare och tror att anledningen till att kunskap om minoriteten och regionen inte tas upp i skolan är att lärarna har mycket annat och språket upplevs som en ”utövergrej”. Språket behöver också få plats inom lärarutbildningen menar hon, t.ex. genom att lära ut hur man undervisar tvåspråkigt.¹⁹ Några konkreta förslag som hon själv nämner är:

- Att skolan anställer minst en person som är bra på att tala meänkieli så att det finns någon som kan tala med eleverna.
- Att skolan ”väver in” språket i andra ämnen, till exempel har geografi på meänkieli och talar om djur och natur. Då får språket ta plats på ett naturligt sätt och även de barn som inte har minoritetsspråksundervisning, men som bor i ett meänkielitalande område, har möjlighet att lära sig språket.
- Att lärare erbjuds fortbildning i meänkieli på betald arbetstid.
- Att förlägga en lärarutbildning i minoritetsområdet, där meänkieli har en plats.

---

¹⁷ Intervju 136.

¹⁸ Intervju 137.

¹⁹ Intervju 76, se även intervju 13, 147, 154.

Att meänkieli borde ”bakas in” i annan undervisning tas upp av flera och minoritetsspråksförskolan (för meänkieli, samiska och finska) i Luleå nämns som ett föredöme.²⁰ Enligt vissa är språkundervisningen i skolan inte anpassad efter att eleverna har olika förkunskaper och det finns stora skillnader mellan olika årskurser och skolor.²¹ En kvinna född på 1980-talet med barn i en minoritetsspråksförskola uttrycker oro eftersom skolans modersmålsundervisning som ofta bara är en timmes språkundervisning i veckan inte kommer att räcka till för att bibehålla eller utveckla språket när barnen börjar grundskolan.²²

Det beskrivs också att skolan försvårar för elever som vill läsa meänkieli. Ett exempel är att eleverna måste läsa meänkieli före eller efter skoldagens slut vilket blir en börda och kan upplevas som ett straff och bidra till att elever slutar.²³

Sammanfattningsvis är de problem som lyfts fram i intervjuerna:

- tidsbrist,
- få utbildade lärare,
- avsaknad av lärare,
- avsaknad av läromedel och pedagogiskt material,
- erbjudande om undervisning i finska i stället för meänkieli,
- okunskap och ointresse,
- lågprioritering,
- barn måste läsa på ”overtid” – före eller efter skolan.

13.1.3 Behov av kulturella samlingsplatser

Många vill se satsningar på minoritetens kultur. Det är viktigt att människor ser och hör språket för att skapa engagemang kring det, säger en kvinna född på 1950-talet som vill se satsningar på exempelvis amatörteater på meänkieli.²⁴ Fler mötesplatser för minoriteten lyfts också fram. Exempel på behov som nämns i intervjuerna är kultur-

---

²⁰ Intervju 69, 76, 136, 137.

²¹ Intervju 33, 79, 117.

²² Intervju 114, se även intervju 97.

²³ Intervju 67, 76, 136.

²⁴ Intervju 147.

institutioner, resursbibliotek, hembygdsgårdar och idrottsföreningar.²⁵ Det är viktigt att stödja teater, litteratur och skapande, säger en man född på 1980-talet.²⁶ Kulturen måste hållas levande och utvecklas, säger en annan man född på 1960-talet, kulturen riskerar att dö ut i takt med att byarna avfolkas. Han lyfter också fram musik och även kulturellt samarbete med Finland som viktigt för kulturen.²⁷

Intervjupersonerna efterfrågar också ekonomiska möjligheter för att kunna satsa på kulturen, till exempel finansiellt stöd till kulturövning i allmänhet och stipendier för musik på meänkieli.²⁸

13.1.4 Synliggörande och kunskapsspridning i majoritetssamhället

De flesta som lyfter fram synliggörande av minoriteten vill att majoritetssamhället ska få ökad kunskap om minoriteten. Man vill till exempel att minoriteten ska omnämnas i läro- och historieböcker och på så sätt synliggöras i skolan och i samhället i stort. Vissa nämner hela regionens historia och kultur som något som osynliggörs och bör lyftas fram mer. I intervjuerna framkommer även att minoriteten upplever ett utanförskap och att det inte finns kunskap om minoriteten i resten av landet.²⁹

Känslan av att höra till periferin är märkbar. Minoritetens historia är del av Sveriges historia och ”inte två sidor i en historiebok”, säger en kvinna född på 1970-talet som också beskriver hur många i Stockholm fortfarande saknar förståelse för frågor som hur många människor som finns i norra Sverige, hur långa avstånden är och hur stor skogen är.³⁰ En annan kvinna född på 1950-talet säger att politiker har en okunskap men också att de inte bryr sig om vad som händer här i norr.³¹

En del vill att minoriteten ska synas mer i media, vissa nämner uttryckligen public service. En man född på 1960-talet säger att ”information är inget som kommer av sig självt utan det krävs resurser” och tycker därför att det behövs fler anställda inom public service i

²⁵ Intervju 69, 86, 114, 124.

²⁶ Intervju 69.

²⁷ Intervju 86, se även intervju 36, 38, 46, 47, 50, 55, 77, 84, 86, 92, 95, 104.

²⁸ Intervju 14, 91, 110, 127, 141, 147.

²⁹ Intervju 9, 13, 30, 31, 32, 34, 53, 61, 62, 71, 72, 74, 81, 82, 85, 89, 90, 94, 96, 99, 101, 108, 118, 122, 130, 132, 133, 138, 146, 155, 158.

³⁰ Intervju 63.

³¹ Intervju 134.

Kiruna och Gällivare så att minoritetsområdet kan få en bättre bevakning.³² En kvinna född på 1980-talet säger att minoritetens historia har börjat synas till exempel genom dokumentärer på tv och att det pratas om det som skett. Det är en bekräftelse på att det skett ”på riktigt” och inte bara är ens egen upplevelse.³³

Flera intervjupersoner nämner att det behövs mer forskning om minoriteten.³⁴ Andra efterfrågar fysiska monument eller minnesplatser att besöka för att synliggöra det som hänt.³⁵ En person vill att minoritetens högtidsdagar ska vara flaggdagar.³⁶

13.1.5 Naturresurser och andra frågor om inflytande

Många av de intervjuade personerna nämner frågor om naturresurser. Det handlar främst om rätten till utövande av kulturnäringsar som jakt och fiske men även om rennäringen.³⁷ Vissa tar upp frågor om myndigheters olika ansvarsområden. Många av dem uttrycker även en stark misstro mot myndigheter, särskilt Länsstyrelsen i Norrbotten och deras hantering av frågorna.³⁸ En man född på 1950-talet säger t.ex. att länsstyrelsen bör se över sitt arbetssätt när det gäller att bestämma över skogsägarna på deras egen mark.³⁹ Några personer nämner att det bör inrättas en myndighet för den egna minoriteten, motsvarande Sametinget, eller att Sametinget ska byta namn så att även minoriteten inkluderas.⁴⁰

13.1.6 Kommissionens del i upprättelse- och försoningsprocessen

I vissa intervjuer framkommer att kommissionen har en roll i processen för upprättelse och försoning eller att tillsättandet av kommissionen är ett tecken på förändring. Många av de intervjuade är positiva till att kommissionens arbete bedrivs men vissa är skeptiska till att ”gräva i de där gamla sakerna” eller säger att det egentligen är

---

³² Intervju 111.

³³ Intervju 156, se även intervju 113, 114, 123.

³⁴ Intervju 47, 71, 81, 87, 104, 108, 132, 134, 137, 142.

³⁵ Intervju 8, 55, 56, 113.

³⁶ Intervju 97.

³⁷ Intervju 13, 40, 49, 50, 51, 55, 69, 76, 80, 81, 83, 84, 86, 89, 90, 96, 105, 107, 147, 158, 161.

³⁸ Intervju 10, 11, 12, 47, 53, 57, 75, 122, 123, 126, 127, 130, 134, 135.

³⁹ Intervju 120.

⁴⁰ Intervju 14, 19, 123, 126, 127.

”för sent”.⁴¹ Det kan vidare antas att personer som är kritiska till kommissionens arbete inte anmält sig till intervjuer.

En kvinna född på 1950-talet säger att hon ser kommissionens existens som ”en bekräftelse på att någonting har skett, som inte är okej”.⁴² En annan kvinna född på 1960-talet säger att hon blev ”jättejätteglad” när hon hörde om arbetet och beskriver vikten av att det synliggörs att det här har hänt i Sverige.⁴³ En kvinna född på 1980-talet säger att utifrån hennes perspektiv är intervjun i sig en del i försoningen.⁴⁴ Arbetet för att sanningen kommer fram kan leda till förståelse, säger en man född på 1950-talet.⁴⁵

En annan man född på 1950-talet menar att de erfarenheter som kommissionen får bör tas tillvara när det gäller ”segregerade områden” i Sverige där människor ”aldrig kommer in i samhällssystemet”.⁴⁶

13.2 Resultat från förankringsarbetet

För att säkerställa kvalitén i kommissionens slutbetänkande har det varit viktigt för kommissionen att förankra kartläggningens resultat med minoriteten. Som en del i förankringen av slutbetänkandet har kommissionen därför hållit ytterligare en serie kaffemöten, s.k. *toinen kuppi*-möten (sv. påtår-möten). Förankringsarbetet har även inneburit kommunbesök och särskilda dialogmöten med föreningar och organisationer som företräder minoriteten och bedriver språk- och kulturfrämjande verksamhet.

I förankringsmötena har kommissionen presenterat kommissionens uppdrag och resultatet av kartläggningen. Förutom att informera om kartläggningens resultat har fokus varit att ha en dialog med minoriteten kring möjliga förslag på fortsatta insatser som kan bidra till upprättelsen och främja försoning. I förankringsmötena har därför de förslag som intervjupersoner lyft presenterats övergripande.

Toinen kuppi-mötena har fått ett positivt mottagande hos minoriteten. Många har under mötet fört fram att de känner igen sig i det som framkommer i kommissionens kartläggning och instämt i förslagen på fortsatta insatser för upprättelse och försoning. Mötena

---

⁴¹ Intervju 86, se även intervju 6, 54.

⁴² Intervju 62.

⁴³ Intervju 9.

⁴⁴ Intervju 156.

⁴⁵ Intervju 14.

⁴⁶ Intervju 121.

har också visat att upplevelserna från skolan och arbetsstugan kan skilja sig åt. Medan vissa har en dåliga erfarenheter från skolan och arbetsstugan har andra positiva minnen. Frågor så som rätten till en sammanhållen utbildningskedja, rätten till utövandet av traditionella näringar, behovet av reparativa insatser och ökad synlighet är några som har nämnts. Minoriteten har också betonat att försoningsprocessen inte får stanna av utan måste fortsätta även efter att kommissionen har slutfört sitt arbete och att det behövas både ekonomiska resurser och politisk vilja för en sådan process. Flera har också uttryckt en skepticism mot att förslagen för försoning och upprättelse kommer att tas vidare.

Förankringsarbetet har mot den bakgrunden stärkt kommissionens bedömning av vilka fortsatta insatser som behövs för upprättelse och försoning.

13.3 Erkännande av historiska kränkningar är en förutsättning för försoning

Bedömning: För att försoning ska vara möjlig måste de historiska kränkningar som begåtts mot minoriteten erkännas. Den skada som har uppstått till följd av assimileringpolitiken måste repareras.

13.3.1 Kommissionen har lagt grunden för en fortsatt försoningsprocess

Kommissionens kartläggning visar att assimileringpolitiken innebar att minoritetens språk, kultur och identitet nedvärderades och skambelagdes. Det ledde bl.a. till att språket minskade i användning för att efter hand inte föras vidare till nästa generation annat än i begränsad utsträckning. Assimileringspolitiken har åsamkat minoriteten en skada i form av förlust och skambeläggning gällande minoritetens språk, kultur och identitet.

Enligt kommittédirektivet är det angeläget att försoningsprocessen fortsätter långsiktigt även efter att kommissionens arbete avslutats. Så som har nämnts i avsnitt 1.6.5 gör kommissionen bedömningen att den fördjupade dialogen, bearbetningen och återupprättandet av relationen kan ske först efter att kommissionen lämnat sitt slut-

betänkande. Kommissionens kartläggning och granskning av assimileringsspolitiken kan därför närmast beskrivas som starten på en längre process. En noggrann kartläggning, omfattande förankring och ett långsiktigt perspektiv är avgörande för att en försoningsprocess ska vara framgångsrik. Kommissionen har därför sett det som sitt uppdrag att förbereda det fortsatta arbetet för försoning och upprättelse.

13.3.2 Stegen i genomförandet av en försoningsprocess

För att kunna genomföra en försoningsprocess behöver begreppet försoning få en närmare innebörd och de olika stegen som bör omfattas av en långsiktig försoningsprocess beskrivas. Den kanadensiska sannings- och försoningskommissionen definierar försoning som en pågående process för att etablera och upprätthålla respektfulla relationer. En viktig del av en sådan process är att reparera det skadade förtroendet genom att be om ursäkt, tillhandahålla individuell och kollektiv gottgörelse och följa upp med konkreta åtgärder som visar på verklig samhällsförändring.⁴⁷

Vägledning kan även hämtas från Svenska kyrkans pågående försoningsarbete angående det förtryck och övergrepp som skett gentemot det samiska folket och som Svenska kyrkan har varit delaktig i. I den vitbok som Svenska kyrkan tagit fram identifieras fyra huvudelement i en försoningsprocess:

- att erkänna historien,
- att beröras av historien,
- att återupprätta relationen mellan förövare och offer, och
- att förlåta.

Dessa kategorier är relativt vida och rymmer flera underelement. Erkännande är ett första steg i en försoningsprocess och innebär att den som har ansvaret för de historiska händelserna av förtryck och övergrepp erkänner vad som har skett historiskt och de enskildas upplevelser. Erfarenheter visar att en viktig del av kränkta individers helande processer består i att de kränkta kan berätta vad som hänt

---

⁴⁷ Honouring the Truth, Reconciling for the Future Summary of the Final Report of the Truth and Reconciliation Commission of Canada, s. 16. https://ehprnh2mwo3.exactdn.com/wp-content/uploads/2021/01/Executive_Summary_English_Web.pdf.

dem. För att förstå och skapa mening är det samtidigt mycket viktigt att ha kännedom om den egna gemenskapens berättelser. Men det är även viktigt att den som har kränkt börjar tala sanning om det som har hänt. Här handlar det om att etablera en gemensam och sann bild av det inträffade.

Det andra steget i processen, att beröras av historien, handlar om hur man existentiellt berörs av händelserna. För den som har utfört kränkningen handlar det om ånger, medan det för offret innebär att sätta ord på smärtan. Den kränkande parten erkänner inte historien enbart som faktiska händelser, utan som något som var fel, något man bär ansvar för, och därmed också skuld. Offentliga ursäkter kan ha stor betydelse för att markera slutpunkten för en historia präglad av orätt och bilda startpunkten för ett nytt sätt att förhålla sig till varandra. Samtidigt kan en offentlig ursäkt som inte åtföljs av handlingar som syftar till upprättelse, trivialisera kränkningar av människovärdet och underminera försoningsarbetet.

Det tredje steget handlar om att lägga grunden för en ny gemensam framtid. Detta är en av huvuduppgifterna inom s.k. reparativ rättvisa (eng. *restorative justice*) där offrets behov av upprättelse och helande sammanhålls med målsättningen att återupprätta relationen mellan förövare och offer. Att reparera det som förstörts (en del av det eller hela), förutsätter en vilja till nya handlingar som tillvaratar offrets behov av värdighet, rättvisa och trygghet, för att inte nya kränkningar ska äga rum. Detta betyder att man måste utmana mönster och strukturer som låter gammal orätt fortsätta, och samtidigt etablera nya, vilket är en poäng inom s.k. strukturell rättvisa (eng. *structural justice*).

Det fjärde och sista steget är förlåtelse. För de allra flesta är förlåtelse något dyrbart, smärtsamt och svårt. I regel är det därför först när man har avverkat de tre första stegen i försoningsprocessen som tiden kan vara inne för förlåtelse. Det viktigaste med förlåtelse måste vara att tydligt ta avstånd ifrån tidigare övergrepp, att erkänna den smärta som övergreppen har medfört, samt att erkänna ansvar i nu-tid. Förlåtelse innebär att den utsatta kan lämna tankar på hämnd och på så sätt frigöra gärningspersonen från de ogärningar som har begåtts och som har definierat relationen mellan parterna.⁴⁸

---

⁴⁸ Samerna och Svenska kyrkan, (2017), *Underlag för kyrkligt försoningsarbete*, Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), s. 105 f. <https://www.svenskakyrkan.se/filer/f24142bd-90d2-4013-9d21-eb2c40350fe5.pdf>.

13.3.3 Ett omfattande arbete återstår innan försoning kan uppnås

Utifrån beskrivningen av de fyra stegen i en försoningsprocess kan kommissionen konstatera att ett omfattande arbete återstår. Kommissionens arbete med att sprida kunskap om minoriteten, samt kartlägga och granska assimileringpolitiken kan anses vara en del i det första steget i en försoningsprocess dvs. ett erkännande av historiska händelser och de enskildas upplevelser. Däremot har staten ännu inte tagit på sig rollen genom att tala sanning om det som har hänt. Samma sak gäller för steg två i processen som handlar om att sätta ord på smärtan och för den kränkande parten att erkänna sitt ansvar för kränkningarna. Enskilda som har blivit intervjuade om sina erfarenheter har på så sätt getts möjlighet att sätta ord på sin smärta. Däremot har staten varken erkänt sitt ansvar för de kränkningar som begåtts eller vidtagit andra åtgärder för att reparera skadan. Arbetet med det tredje (återuppbyggelse) och fjärde steget (förlåtelse) i en försoningsprocess har ännu inte påbörjats.

Den kartläggning och granskning som kommissionen har genomfört bör därför ses som en grund för en fortsatt och långsiktig försoningsprocess. Staten behöver nu axla sitt ansvar genom att erkänna de enskildas upplevelser och de historiska händelser som har påverkat minoriteten. Det är först efter ett erkännande från statens sida som ett långsiktigt försoningsarbete kan genomföras. Det är viktigt att arbetet präglas av en gemensam bild av det inträffade och konkreta åtgärder som kan bidra till upprättelse och försoning. Här har staten i form av regeringen ett stort ansvar att i nära dialog och samarbete med minoriteten driva och hålla ihop den fortsatta processen. Även Svenska kyrkan har ett ansvar för att belysa och granska sin egen roll i assimileringpolitiken och bidra till den fortsatta försoningsprocessen.

13.3.4 De historiska kränkningarna måste erkännas och skadan repareras

Kommissionens kartläggning visar att minoriteten efterfrågar en rad olika åtgärder som den anser kan bidra till upprättelse och försoning. Minoriteten efterfrågar ett erkännande eller offentlig ursäkt, olika satsningar för minoritetsspråket, behov av kulturella samlingsplatser, synliggörande och kunskapsspridning, rätt till naturresurser och andra

inflytandefrågor. Utifrån dessa områden har kommissionen identifierat olika övergripande mål som regeringen bör eftersträva i sitt fortsatta arbete. De åtgärder som kommissionen föreslår syftar till att bidra till att målen uppfylls men ska inte ses som uttömmande. Ytterligare åtgärder kommer att behövas och de föreslagna åtgärderna kan behöva justeras och utvecklas.

En central utgångspunkt för en försoningsprocess är att minoriteten tillförsäkras det skydd och de rättigheter den åtnjuter enligt ramkonventionen till skydd för de nationella minoriteterna och den europeiska stadgan för landsdels- eller minoritetsspråk. Granskningen av Sveriges efterlevnad av konventionerna visar att Sverige inte till fullo har infriat sina åtaganden enligt konventionerna. För att försoningsprocessen inte ska orsaka ytterligare skada är det grundläggande att regeringen utan dröjsmål infriar sina åtaganden gentemot minoriteten.

För att försoning ska vara möjlig måste de historiska kränkningarna som begåtts mot minoriteten erkännas och den skada som har uppstått till följd av assimileringpolitiken repareras.

